

8. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

9. Про впорядкування використання об'єктів державної власності, що перебувають в управлінні Державного управління справами: Указ Президента України від 05.11.2020 року № 487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2020#Text> (дата звернення: 07.11.2022).

10. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 року № 831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.11.2022.).

Акіменко Юлія Юріївна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Белогубова Оксана Олександрівна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВЕРСАЛЬСЬКА ДЕКЛАРАЦІЯ – НОВИЙ ЕТАП У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ТА ПОЛІТИЦІ БЕЗПЕКИ ЄС

11 березня 2022 року президент Франції Еммануель Макрон прийняв 27 голів держав і урядів Європейського союзу (надалі – ЄС) у Версальському палаці для обговорення європейської безпеки, результатом якої є Версальська декларація. Версальська декларація є орієнтиром для формування майбутніх реформвань у внутрішньо інституційній системі та новою стратегією для змін у зовнішній політиці та політиці безпеки. Лідери ЄС назвали вторгнення Росії в Україну «тектонічним зрушенням в європейській історії» [1].

Версальська декларація закликає до спільної відповідальності за «захист громадян ЄС, цінностей, демократії та європейської моделі», одночасно

«зміцнюючи обороноздатність ЄС, зменшуючи енергетичної залежності та створення більш міцної економічної бази» [1]. Шарль Мішель, президент Європейської Ради, назвав Версальську декларацію «початком» європейської оборони.

Версальська декларація, на нашу думку, є тим документом, що знаменує новий етап у відносинах між Україною та ЄС, та є відправною точкою для створення нових механізмів та інструментів з потенційними членами ЄС та третіми країнами, які залишаються партнерами ЄС.

Відносини між ЄС та Україною незважаючи на менш ніж тридцятирічну історію насичені яскравими подіями політичного, економічного та культурного характеру, які пов'язані як з регіональним та і глобальним контекстом світової історії. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС, яка набула чинності після ратифікації усіма країнами-членами ЄС у 1998 р., чітко визначила механізм співробітництва, консультативні механізми та партнерство у економічній сфері, проте без жодних посилянь або зауважень майбутнього членства або обговорення зміни правового статусу України по відношенню до ЄС.

Започаткована в 2004 р. Європейська політика сусідства (ЄПС), мала на меті досягнення якомога тіснішої політичної асоціації з максимально можливим ступенем економічної інтеграції. До участі у ЄПС запрошувались 16 найближчих сусідів ЄС – Алжиру, Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Єгипту, Грузії, Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Лівії, Молдові, Марокко, Палестині, Сирії, Тунісу та Україні. На підставі цього із зазначеними країнам узгоджувався План дій з ЄС, спрямований на сприяння внутрішнім реформам у політичній, економічній та адміністративній сферах, а в обмін на це країни отримують фінансову підтримку у вигляді кредитів; економічну інтеграцію з ЄС у формі доступу до ринків ЄС, спрощення візового режиму, технічну та політичну підтримку. В рамках ЄПС необхідно було розділити країни за механізмами та інструментами взаємодії, оскільки очевидно, що розбіжності між країнами вимагали перегляду ЄПС у бік регіоналізації.

Ініціатива Східного партнерства була започаткована у 2009 р. та спрямована на шість пострадянських країн Східної Європи та Кавказу — Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Молдову та Україну. Вважалося, що Східне партнерство буде сприяти розвитку демократії та належного управління; зміцнить енергетичну безпеку; буде сприяти реформуванню галузі та захисту навколишнього середовища; заохотить контакти між людьми; буде підтримувати економічний і соціальний розвиток через додаткове фінансування для проектів, спрямованих на зменшення соціальної нерівності та підвищення стабільності у регіоні. Однак, на сьогодні лише половина цих країн продовжує свій шлях і напрямку взаємодії із ЄС. Зовнішня політика ЄС саме у Європейській політиці сусідства та ініціативі Східного партнерства не досягла заявлених результатів через низку факторів: конституційна криза, фінансова криза та політична розрізненість країн-членів ЄС.

Підписання Плану дій Україна-ЄС у 2005 р. ознаменував початок нового трирічного етапу розвитку відносини між ЄС та Україною. Метою як зазначено у документі було посилення інтеграції між Україною та ЄС, включаючи участь у внутрішньому ринку ЄС та участь в політиках і програмах ЄС. Однак такі перспективні цілі як створення зони вільної торгівлі із можливим доступом до Внутрішнього ринку ЄС, запровадження безвізового режиму вимагали чітких та навіть жорстких реформ, які не були проведені через об'єктивні та суб'єктивні обставини. У цей момент вихід з глухого кута невиконаних обіцянок з обох боків було знайдено через політичне рішення — укладання Порядку денного асоціації Україна-ЄС у 2009 р. Межі нового документу були визначені як Угода про асоціацію, яка включала б посилене політичне та економічне співробітництво між сторонами, створення зони вільної торгівлі без винятків і винятків між ЄС і Україною. Обом сторонам знадобились внутрішні політичні зміни для узгодження нових цілей щодо досягнення етапу підписання Угоди про асоціацію.

У відповідь на військове вторгнення РФ в Україну ЄС зазнав нового виклику і мусив почати переосмислення власної зовнішньої політики та політики безпеки. Знаковим новим етапом став 2014 р. у відносинах між Україною та ЄС, де була не тільки підписана Угода про асоціацію, а й країни-члени ЄС та їхні партнери об'єдналися навколо сильного політичного гасла про підтримку територіальної цілісності України та засудження анексії Криму [2].

20 березня 2014 року Європейська Рада дійшла висновку: «Європейський Союз залишається відданим дотриманню суверенітету і територіальної цілісності України. Європейська рада визнає незаконним референдум у Криму, який є явним порушенням Конституції України. ЄС рішуче засуджує незаконну анексію Криму та Севастополя до Російської Федерації і не буде визнати це» [3].

Саме через події пов'язані із Україною було ухвалено рішення у 2017 р. про можливість третім країнам долучатись до Програми постійного структурованого співробітництва (PESCO) [4]. На нашу думку, саме шляхом надання доступу диференційовано до проектів ЄС щодо інтеграції та співпраці у сфері оборони та безпеки для третіх країн, PESCO plus, ЄС демонструє перші ознаки адаптації до середовища безпеки, яке швидко змінюється. Як зазначається у Версальській декларації «неспровокована та невиправдана військова агресія Росії проти України грубо порушує міжнародне право та принципи Статуту ООН, а також підриває європейську та глобальну безпеку і стабільність», що на думку вчених призведе до усвідомлення необхідності бути повноправною жорсткою силою серед акторів на міжнародній арені, при чому ця сила буде побудована на створенні інституцій спільної оборони у ЄС.

У відповідь на офіційні заяви РФ про приєднання території України та вторгнення РФ в Україну в 2022 р. ЄС вдається до рішучих закликів та дій від спроб посередництва та врегулювання мирним шляхом до накладання санкцій та розриву багатьох програм співробітництва. Перший пакет санкцій ЄС був запроваджений 23 лютого 2022 року і потім поступово відповідаючи на

ескалацію військової агресії 25 лютого, 28 лютого, 15 березня, 8 квітня, 3 червня та 21-22 липня були прийняті нові пакети все більш жорстких санкцій [5]. Восьмий пакет був ухвалений 6 жовтня 2022 року як пряма відповідь на незаконну анексію Росією Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України. Спільний ефект від санкцій є безпрецедентним за масштабом і характером у міжнародному праві, включаючи санкції проти фізичних та юридичних осіб, жорсткі фінансові та торговельні обмеження, спрямовані на особливо чутливі сектори, такі як авіація, енергетика та високі технології, а також обмеження на мовлення російських ЗМІ.

Інституції Європейського Союзу та багато держав-членів давно обговорюють питаннями чи підтримувати військові дії – чи то з власної ініціативи, чи то спільно – з державами-партнерами. Але після вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року ідея надання прямої військової підтримки, включаючи зброю сусіднім країнам швидко стає частиною публічних дебатів про те як само вже існуючі правовідносини вписати у систему установчих договорів.

Версальська декларація, прийнята главами держав і урядів Європейського союзу 10 і 11 березня визнає, що Україна належить до «європейської сім'ї» без прямої згадки статус кандидата країни, однак Європейській Комісії пропонується подати свій висновок відповідно до статті 49 ДЄС щодо відповіді на заявку України щодо членства у ЄС. Таким чином, Версальська декларація виступає рушієм і у питаннях обговорення не тільки розвитку зовнішньої політики і політики безпеки, а й можливого членства України. Окрім цього важливим ефектом Версальської декларації є започаткований механізм застосування рекомендації щодо застосування законодавства ЄС про зовнішні кордони. Відповідно до Рішення прийнятого на підставі рекомендації Версальської декларації право на тимчасовий захист поширюються на такі категорії осіб, які були вимушені виїхати з України 24 лютого 2022 року або після цієї дати внаслідок військового вторгнення російських збройних сил [6].

Найближчі місяці визначатимуть, чи готовий ЄС до найсерйознішого виклику, з яким він коли-небудь стикався. Мова йде про військову, фінансову та політичну допомога Україні, а поряд з цим є потреба повного перегляду зовнішньої політики та політики безпеки, необхідність прийняття нової програми політики сусідства та розширення, або зміна існуючих механізмів та прилаштування їх до сьогоднішніх реалій. Сьогодні очевидно, що вказані інструменти ЄПС та Ініціатива Східного партнерства ЄС не можуть існувати без загального реформування або ліквідації та створення на їх базі нових.

Геополітично вразливі країни, які прагнуть вступити до ЄС, – трійка асоційовані країни та держави Західних Балкан – вимагають нового підходу, аби закріпитись у системі європейських цінностей. Незважаючи на рішучу підтримку асоційованих країн, мова не буде йти про розширення ЄС, проте аби втриматись та стати тією жорсткою силою, ЄС має запропонувати ефективні програми взаємодії, підтримки не лише у економічному та соціальному аспекті, а й у військовому. Метою нової зовнішньої політики ЄС та політики безпеки можливо буде нова інтегрована спільнота країн, які поділяють спільні цінності та принципи, приймають участь у безпекових проектах та є заінтересованими у співробітництві із НАТО. Лише поєднання трьох елементів – переосмислення власної зовнішньої політики та політики безпеки, реформування наявних політик та створення нових ефективних механізмів у військовій та оборонній сферах із залученням третіх країн може принести стратегічно важливий ефект для майбутнього ЄС.

Джерела:

1 European Council, Statement of the heads of state or government, meeting in Versailles, on the Russian military aggression against Ukraine, 10 March 2022, para.4. Versailles Declaration 10 and 11 March 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>

2 Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial

integrity, sovereignty and independence of Ukraine, Official Journal, L 78, - 17.3.2014, p. 16–21.

3 European Council 20/21 March 2014, Council Conclusions (21 March 2014): [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/141749.pdf

4 Council Decision (CFSP) 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States Official Journal, L 331, 14.12.2017, p. 57–77

5 Council Decision (CFSP) 2022/327 of 25 February 2022 amending Decision 2014/512/CFSP concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine, Official Journal, L 48, 25.2.2022, p. 1–16

6 Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection Official Journal, L 71, 4.3.2022, p. 1-6

Войтович Павло Петрович

*доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії в галузі права, професор МКА*

ПРАВА ЛЮДИНИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ ЗА КОНЦЕПЦІЮ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Відомо, що держава являє собою політичну форму організації правління, яка характеризується суверенною владою, політичним і публічним характером, системою спеціально створених органів, які здійснюють на певній території політичне, ідеологічне та економічне управління суспільством. Держави є суб'єктами міжнародного права і акторами світової політики.